

Dienst

TOERUSTING VAN WERKERS IN DE KERK

THEMA:

Met speciale zorg

Pastoraat buiten de kerkmuren

Rekening houden met psychische stoornissen

Het gevaar van 'splitting' bij seksueel misbruik

In de gevangenis vallen muren weg

4|2021

Inhoud

INTRODUCTIE **Met speciale zorg** 3

Peter Sinia

INSPIRATIE **Wat is je missie?** 4

Petra de Nooy

BEZINNING **Elkaar opscherpen** 9

Mart Jan Luteijn

WERKER IN DE KERK

Ik ben anders naar pastoraat gaan kijken 12

Suzanne van Lokhorst

HANDBOEK **Wezenlijk contact en verbinding** 13

Sarina Brons

COLUMN **Afgrond** 19

Gerben de Wild

ONDERZOEK **De gemeenschap verscheurd** 20

Kees van Dusseldorp

UIT DE PRAKTIJK **In de gevangenis vallen muren weg** 26

Ineke Baron

BIJBELSTUDIE **Culturele tijdreis** 31

Janita Geertsema

KERKRECHT

Geregistreerd partnerschap kerkelijk bevestigen? 32

Leendert Verheij

GEDICHT **Verlangen** 36

Anne Lies Mossel

Foto voorpagina: Pastorale zorg is meer dan een goed gesprek

© Shvets Production

Dienst†

69e jaargang
Nummer 4, 2021

Dienst biedt concrete toerusting en ondersteuning aan ambtsdragers en andere werkers in de kerk, gericht op de dagelijkse praktijk van pastoraat, diaconaat, gemeentelijk functioneren en gemeenteopbouw.

Dienst verschijnt vier keer per jaar.

Redactie

Gienke Boersma-Vreugdenhil
Kees van Dusseldorp,
hoofdedacteur
Anko Oussoren
Derk Jan Poel
Annemarie Roth,
redactiesecretaris
Peter Sinia
Jacqueline van der Ziel-Visser,
eindredacteur

Redactiesecretariaat

Contact opnemen met de redactie kan via de website:
www.blad-dienst.nl.

Administratie

Buijten & Schipperheijn *Motief*
Postbus 22708
1100 DE Amsterdam
020-5241010
abonnement@buijten.nl

Nieuwe abonnementen en adreswijzingen *schriftelijk* of *per e-mail* aan de administratie doorgeven.
Abonnementsgeld te voldoen na ontvangst van factuur.
Abonnementsprijs: € 13,25 per jaar.
Blokabonnement vanaf 10 ex.: € 8,20 per jaar.

IBAN NL45 INGB 0004 9210 87

© 2021 - uitgave van Buijten & Schipperheijn *Motief*

Basisontwerp: Theresia Koelewijn
Druk: Buijten & Schipperheijn

ISSN 0167-2401

Met speciale zorg

Door mijn onhandigheid sneuvelt er heel wat servies en vaatwerk. Misschien dat de beeldspraak uit 1 Petrus 3:7 in de NBG-vertaling mij daarom aanspreekt. Ga met de ander om als met broos vaatwerk. In die tekst zijn vrouwen het broze vaatwerk en wordt de instructie aan mannen gegeven. Op andere plekken is de man het inmiddels gebroken vaatwerk of zijn wij allemaal zonder onderscheid aarden vaten, het werk van de Pottenbakker. Gaandeweg ben ik onder de indruk geraakt van hoe breekbaar en broos een mens kan zijn. Alleen al daarom verdient ieder mens behandeld te worden met speciale zorg. Zeker in het pastoraat. Want er kan veel kapot.

Pastoraat met speciale zorg begint misschien wel met de vaardigheid om een goed gesprek te voeren. Mijn eigen lessen gesprekstechniek lieten mij met het gevoel achter wel getraind te zijn voor het gesprek met de 'patiënt', maar niet voor het stellen van de diagnose. Van een arts verwacht een patiënt meer zorg. Zou dat in het pastoraat niet ook zo zijn? Mart Jan Luteijn schrijft erover, mede naar aanleiding van zijn ervaringen in het pastoraat onder studenten.

Het is goed om te onderkennen hoe pastoraat binnen de gemeente en professionele therapie elk hun eigen plek hebben. Maar gemeenteleden met een psychische stoornis verdienen naast professionele therapie ook speciale pastorale zorg. Sarina Brons kent als GZ-psycholoog en echtgenote van een predikant beide werelden. Zij schreef een hoofdstuk in het *Handboek pastoraat bij psychische problemen* en werkte dat voor *Dienst* om tot een artikel.

Speciale zorg is ook nodig in situaties van seksueel misbruik of seksueel grensoverschrijdend gedrag. Kees van Dusseldorp waarschuwt in zijn artikel voor het fenomeen 'splitting', dat grote schade in de onderlinge verhoudingen in de gemeente kan aanrichten.

Goud in handen

Mensen buiten de gemeente zijn niet minder kwetsbaar. Ook daar is speciale zorg nodig. Ineke Baron deelt haar ervaringen vanuit het gevangenenpastoraat met ons. Ook verrijkend voor wie niet in de gevangenis terecht komt. Petra de Nooy daagt ons uit om de missionaire potentie van pastoraat te gaan ontdekken en geeft daar inspirerende praktijkvoorbeelden van. We hebben als kerk met ons pastoraat goud in handen en ook dat kunnen we delen met de wereld om ons heen.

Peter Sinia

Wat is je missie?

Pastoraat buiten de kerkmuren

'Praat eens met een dominee' staat op een bordje naast de tent. Ik vraag me af wie er zal durven binnenstappen op dit wijkfeest. Dan staat ze plotseling voor mijn neus: 'Mag ik binnenkomen?' Ze gaat zitten en vertelt over de drukte, haar ouders voor wie ze zorgt en de situatie in de zorg door corona. Een halfuurtje aandacht, gesprek en een zegen; een voorbeeld van pastoraat buiten de kerkmuren.

Petra de Nooy

In een wereld waarin tijd schaars is en er om aandacht gestreden wordt, neemt pastoraat een bijzondere plaats in. Als plek met tijd en aandacht waar jouw verhaal gehoord wordt, zonder prijskaartje of verborgen agenda. Het is jammer dat pastoraat vaak een eigen hokje krijgt in de kerk, dat gescheiden wordt van missionair werk, diaconaat, jeugdwerk, eredienst en andere zaken. Het speelt namelijk op allerlei vlakken en is bij uitstek 'missionair'.

Verschillende verhalen van mensen die op latere leeftijd christen zijn geworden, beginnen met hoe ze ooit in aanraking kwamen met een kring of christelijk gezin. En geraakt werden doordat ze zich welkom voelden, doordat er ruimte was voor hun verhaal. Dit was het begin van interesse in het geloof die – soms twintig jaar later – uitgroeit in een keuze om hiervan deel te worden. 'Ze waren aardig zonder dat ik familie was, dat ben ik nooit vergeten.' Ongeacht of mensen wel of niet deze keuze maken, je bent een stukje met hen op weg en deelt van (en in) Gods liefde.

Jouw verhaal wordt gehoord, zonder prijskaartje of verborgen agenda

Pastoraat is een roeping van de kerk en er is in deze tijd veel ruimte om dit in praktijk te brengen. In dit artikel zoom ik in op drie vormen van pastoraat buiten de kerkmuren. Buiten de kerkmuren, maar niet buiten de kerk, sterker nog: het raakt het hart van de kerk. Wederzijds pastoraat; pastoraat in samenwerking met wijkpartners; en pastoraat via kerkelijke zichtbaarheid.

Wonderlijke vooroordelen

Maar eerst een belangrijke waarschuwing vooraf. Ik werk als stadsdominee voor een koepel van allerlei kerken in Den Haag en heb zes jaar gepioneerd in het multiculturele stadsdeel Laak. Ik kwam daar eindeloos veel meningen tegen over de kerk; van positief tot onverschillig, van wonderlijke vooroordelen tot beschamend pijnlijke verhalen. En ook al gaan die meningen soms over een kerk waar jijzelf nog nooit een voet hebt gezet, jij bent er vanuit 'de kerk' en moet je ertoe verhouden. Er is vooral angst dat je er staat met je

Wees als kerk zichtbaar aanwezig bij wijkactiviteiten

verborgen agenda zonder echte interesse; met een doel, activiteit of belang waarvoor zij tot middel worden gemaakt: een 'projectje'. En dat is iets heel anders dan een echte ontmoeting. Wanneer aan het idee dat je ook gewoon met een kerk kunt samenwerken, kost tijd. De eerste vraag aan jezelf als mens en als kerk is: wat is je missie? Kun je open zijn over het doel waarmee je er staat en is je interesse echt? Of vind je dat het iets moet opleveren, dat alle input een directe output moet hebben? Mensen ruiken dat op kilometers afstand. Dit efficiëntiedenken ligt juist op de loer in de discussie of pastoraat buiten de kerkmuren wel mogelijk is, omdat het al genoeg moeite kost om alles binnen de kerk draaiend te houden. Pastoraat buiten de kerkmuren is zaaien op de akker van God: een manier om het koninkrijk van God handen en voeten te geven in de wereld die Hij liefheeft.

Wederzijds pastoraat

'Hoi, ik zag jullie folder en wil weten of ik hieraan mag meehelpen.' Een moeder die zich wil inzetten voor de buurt en graag nieuwe contacten opdoet, reageerde op de flyer van een kinderweek. Ze ging meehelpen en draaide ook mee met de Doe-Kerk in het samen klussen en urban gardening (een vorm van stadstuinieren). Ze werd deel van de kleine gemeenschap, met ruimte om je leven te delen, te luisteren naar anderen en samen van betekenis te zijn.

Een 'projectje' is iets heel anders dan een echte ontmoeting

Een demonteerbare lichtjeskapel om een kaarsje te branden

Bij wederzijds pastoraat gaat het om het creëren van plekken van verbinding waar mensen er voor elkaar zijn, en delen van wat ze hebben en waar ze mee bezig zijn. Waar verhalen verteld en gehoord worden zonder begin- of eindpunt. Hier is in onze maatschappij een groot tekort aan, we zijn het misschien wel verleerd in al onze efficiëntie. Ons leven als mens en als gemeente is een brief van Christus: de grote begrippen van genade, vergeving, liefde, recht en troost worden in het klein uitgeleefd – met vallen en

.....

Plekken van verbinding waar mensen er voor elkaar zijn

opstaan – voordat ze benoemd worden met woorden. De eerste plek waar die liefde van God zichtbaar wordt, is niet in je vertellen hierover – hoe fraai ook de woorden – maar jouw dagelijks leven waarin zij vorm krijgt. Juist op de momenten dat het moeilijk wordt, bij miscommunicatie, in situaties die meer geduld vragen dan je hebt, de manier waarop je verdergaat als dingen zijn misgelopen. De kerk is een leerschool van de liefde. Hiermee oefenen in de praktijk als gemeenschap die zowel binnen als buiten de kerkmuren bestaat, dat is wederzijds pastoraat. In een tijd waarin eenzaamheid overal aanwezig is, is het de roeping van de kerk om plekken van verbinding te creëren. Dat is buiten én binnen de kerk niet vanzelfsprekend.

Wijkpartners

Er kwam een appje binnen van een man die bij de WMO werkte en onze activiteiten kende. Een alleenstaande moeder heeft veel meegemaakt en zoekt aansluiting bij andere mensen in de wijk, liefst ook moeders.

Mag zij aansluiten bij ons koken op zondagmiddag? Kan ze dan haar kinderen meenemen? Na een korte kennismaking doet ze niet alleen mee met het koken, maar helpt ze ook bij het organiseren.

De tweede vorm van pastoraat buiten de kerkmuren ontstaat door samen te werken met partners in de wijk. Dit kan door als vertegenwoordiging van de geloofsgemeenschap aanwezig te zijn bij bijeenkomsten van de gemeente en van andere partners en teams in de wijk, zoals de lokale WMO en bewonersorganisaties. Laat je kennen als een plek waar mensen welkom zijn met hun verhaal.

.....

Laat je kennen als een plek waar mensen welkom zijn met hun verhaal

Een nieuwe ontwikkeling is die van geestelijk verzorgers in de thuissituatie, in samenwerking met partners in de wijk. In een postchristelijke wereld is de kerk niet meer altijd in de positie om mensen te begeleiden bij levensvragen en bij drempelmomenten in het leven, zoals ziekte, geboorte of rouw. Toch is die vraag niet weg. Daarom is vanuit de overheid de mogelijkheid gecreëerd tot geestelijke verzorging thuis. Dat betekent concreet dat onder anderen een huisarts, de thuiszorg of een familielid dat merkt dat mensen met levensvragen zitten, kunnen doorverwijzen naar een geestelijk verzorger voor een aantal gesprekken. Dit kan iemand zijn met een kerkelijke achtergrond of een humanistische of islamitische achtergrond. Als een vrijplaats om een eindje mee te lopen en te praten over wat er in het leven gebeurt, zonder een hulpvraag te hoeven oplossen. Voor organisaties is het samenwerken met kerken, dominees of geestelijk verzorgers vaak nieuw, maar er is wel veel openheid.

Pastoraat buiten de kerkmuren kan de vorm krijgen van individueel pastoraat doordat je als ambtsdrager of als dominee met iemand in gesprek gaat en ruimte biedt voor iemands verhaal of iemands rouw. De kerk heeft vaardigheden en jargon om bespreekbaar te maken wat de ziel raakt en om ruimte te creëren voor deze kant van het leven. Het kan ook door iemand uit te nodigen aan te haken bij de gemeenschap. Dan is het wel nodig om toegankelijke plekken of activiteiten te hebben.

Zichtbare aanwezigheid

'Ik heb vandaag te horen gekregen dat een vriendin ernstig ziek is en ik heb een kaarsje aangestoken,' vertrouwde ze me toe bij de lichtjestocht in de wijk. Samen met een praktijkschool in de wijk hebben we een demonteerbare lichtjeskapel gemaakt. Op deze lichtjestocht zijn wij een plek waar mensen even stilstaan, even een kaarsje aansteken en soms een kort gesprek aangaan. Jaren later hoorde ik van deze vrouw hoeveel dit moment voor haar betekend had. Ik had dit niet verwacht.

De derde vorm van pastoraat is heel simpel: het zichtbaar aanwezig zijn als kerk of als dominee. Door de kerk met een lichtjesavond open te stellen om een kaarsje aan te steken. Door bij een buurtfeest een bordje 'Praat eens met een dominee' te plaatsen. Door een hart op te hangen en mensen uit te nodigen een wens of gebed te delen. Door als kerk mee te werken aan een 4 mei herdenking.

Pastoraat buiten de kerkmuren raakt altijd de kerk zelf, omdat het nooit alleen delen is, maar ook ontvangen wat er gegeven wordt. Hoewel dit laatste ook moed vraagt, want de kerk is soms beter in het 'zenden'. Het vraagt openheid, trouw, creativiteit, samenwerken en tijd om samen op te lopen. Juist in een postchristelijke context is er heel weinig vanzelfsprekend in het pastoraat. Dat geeft ruimte om binnen en buiten de kerk hierop in te spelen. Tegelijkertijd is het ook een roeping voor de kerk. Het daagt ons uit om met elkaar te oefenen in het delen van verhalen, in het creëren van gastvrije ruimte, in creatieve vormen van bidden. Om zo die liefde van Christus zelf op allerlei manieren te delen en te ontvangen.

Pastoraat buiten de kerkmuren is nooit alleen delen, maar ook ontvangen

Petra de Nooy werkt als PKN-stadsdominee voor het interkerkelijk Missionair Platform Den Haag, voor HUB – Geloof in Den Haag met internationale en migrantenkerken, en ze traint kerken.

Verzin creatieve vormen van bidden

Elkaar opscherpen

Vragen, luisteren of adviseren?

Als werker in de kerk besteed je een groot deel van je tijd aan luisteren en praten. Maar hoe doe je dat eigenlijk goed? Vaak verwijzen we naar overbekende afkortingen, zoals NIVEA: niet invullen voor een ander. Toch bevredigt dat niet echt, onder meer doordat die afkortingen ook worden gebruikt bij de meeste managementcursussen. Is er dan nog wel iets specifiek christelijks aan pastorale zorg? In dit artikel ga ik in op deze vragen en zoek ik naar de manier waarop pastorale gesprekstechnieken kunnen functioneren in de praktijk.

Tijdens het college *Pastorale training* in de predikantsmaster werd ons als studenten snel duidelijk dat vragen stellen niet echt leidt tot een goed gesprek. Je komt meer in een soort interview terecht, of je stelt vragen die jou meer interesseren dan je gesprekspartner. Anders gezegd: je hebt te veel invloed op het gesprek. Een oplossing daarvoor is het niet of nauwelijks reageren op de ander om zo veel mogelijk ruimte te geven voor zijn of haar verhaal. Toch lukt het niet iedereen om de eigen gedachten goed te verwoorden. Je helpt de gesprekspartner dan niet verder door te zwijgen. Je hebt daarom ook een motiverende rol in een pastoraal gesprek. Je probeert een reactie te ontlocken en daarmee te onthullen wat in de ander leeft. Zo zien we dat pastorale zorg meer is dan simpelweg luisteren en praten.

Mart Jan Luteijn

Reflecteren

Bert Bakker heeft over dit onderwerp een aantal jaren geleden een korte en prettig leesbare handreiking geschreven: *Een goed gesprek*. Kort samengevat geeft hij aan dat het stellen van vragen, net als het geven van advies en het delen van argumenten, een belemmering is voor een goed gesprek. Want in al die gevallen sta jij zelf centraal met jouw opvattingen, en niet je gesprekspartner. Bakker stelt daarom een alternatief voor: reflecteren. Dat is spiegelen wat de ander bedoelt, zonder een vraag te stellen. Iemand vertelt bijvoorbeeld een heftig verhaal en de pastor reageert: 'Dat was schokkend.' De ander kan daar weer op reageren en daarmee checkt de pastor dus of hij of zij de ander goed heeft begrepen.

Pastorale zorg is meer dan simpelweg luisteren en praten

Een bijkomend voordeel is dat zo'n reflectie vaak uitnodigend is en niet kritisch of uitdagend. Dat betekent dat de ander eerder bereid is om verder te denken in plaats van verdedigend gedrag te vertonen.

© Priscilla du Preez

Je wilt graag een goed gesprek over wat in de ander leeft

Kleine zinnestjes tussendoor kunnen een groot verschil maken

Bakker geeft voorbeelden bij veranderingsprocessen in de kerkenraad. Kleine zinnestjes tussendoor kunnen een groot verschil maken. Het is belangrijk om vertrouwen te winnen en samen verder te komen. Deze methode helpt daar zeker bij.

Niet neutraal

Veel van mijn generatiegenoten zijn echter kritisch op deze methode van reflecteren. Natuurlijk, het is fijn dat de pastor zo veel mogelijk ruimte geeft aan de ander. Maar kan hij of zij dan authentiek blijven? Als je eigenlijk iets zou willen vragen of bekritisieren, moet daar dan niet ook ruimte voor zijn? Je bent als pastor immers niet neutraal: je wilt graag een goed gesprek over wat in de ander leeft. Telkens reflecteren kan te veel een trucje lijken, dat je steeds herhaalt. En hoewel reflecteren zeker niet eenvoudig is, komt het ook wat passief over.

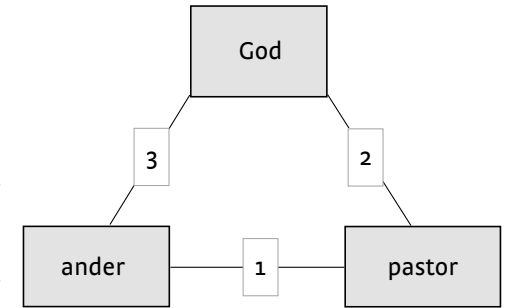
Daarnaast lijken we er soms van uit te gaan dat met name jonge mensen niet naar advies van anderen zouden willen luisteren. Als samenleving en ook als kerk zijn we misschien te snel van het ene uiterste naar het andere gegaan. Van voorbeeldfiguren (ouders, ambtsdragers, docenten, enzovoort) die ons precies voorschreven hoe we zouden moeten leven, naar zoveel mogelijk ruimte geven aan ons eigen groeiproces. Maar mijn ervaring is dat veel studenten willen dat je meedenkt en dat je zegt wat je er zelf van vindt.

Driehoek met God

Misschien zouden we juist als christenen daarin een duidelijke positie kunnen innemen. Het is nuttig om een pastoraal gesprek te zien als een driehoek tussen God, de pastor en de ander (Ruud Ganzevoort en Jan Visser, *Zorg voor het verhaal*, 243-246). Het gesprek gaat uiteindelijk om de relatie tussen de ander en God (3), waar je ten diepste aan wilt bijdragen. Als pastor spreek je met de

gesprekspartner (1) en deel je daarbij iets over je eigen perspectief op God, het leven en het geloof (2). Dit doe je zodat de ander zich daartoe kan verhouden en hopelijk zelf eigen woorden kan vinden. De driehoek is dus niet compleet als jij niet vertelt over jezelf en je eigen ervaringen. En door dat wel te doen, open je juist het gesprek.

Door er zo naar te kijken, kan pastorale 'kramp' wegvallen. De relatie tussen God en de ander (3) kun je immers niet zelf bewerkstelligen. Dat is een proces tussen God en de ander, dat is hun verantwoordelijkheid, om het zo te zeggen. Het enige wat je kunt doen, is de relatie tussen jou en de ander (1) en tussen jou en God (2) stroomlijnen. Bij de eerste relatie krijgen vaardigheden als luisteren, reflecteren, doorvragen en aanvoelen een plaats. Maar zonder de tweede, waarin naast getuigen en adviseren ook bidden en Bijbellezen zouden kunnen passen, is het voor de ander lastig om de relatie met God zelf ter sprake te brengen.

De driehoek van een pastoraal gesprek

Profetische kritiek

Mij helpt het om een pastoraal gesprek te vergelijken met de boodschap van een oudtestamentische profeet. Juist doordat de profeet woorden van God ontvangt (2) en kan aansluiten bij de concrete situatie van het volk (1), kan hij erop wijzen dat de relatie van het volk met God (3) niet in orde is. Dat is dus een oordeel vanuit liefde, liefde voor God en de medemens. Zijn wij niet ook daartoe geroepen? Tegelijkertijd is het goed om te beseffen dat er een risico zit aan de profetische kritiek. Je kunt namelijk doen alsof jouw woorden (1) eigenlijk Gods woorden (3) tot de ander zouden zijn. Je gesprekspartner heeft dan niet meer zijn of haar eigen verantwoordelijkheid. Terwijl het woorden waren die jij van God hoorde (2). Er zijn genoeg voorbeelden van valse profeten die hun eigen woorden presenteren als die van God (Jer. 28, 2 Kon. 18). Het is belangrijk om dat te onderscheiden. Adviseren of bekritisieren in een pastoraal gesprek is zeker niet makkelijk. Het vraagt veel fijngevoeligheid en onderscheidingsvermogen, wat je tegen wie in welk gesprek kunt zeggen. Tegelijkertijd kan het de ander en diens relatie met God wel echt verder helpen. Het zou dus niet iets moeten zijn wat we in alle gevallen willen voorkomen. Daarvoor roept de Bijbel ons te vaak op om elkaar op te scherpen. Laat juist het pastoraal gesprek daar ruimte voor bieden!

Mart Jan Luteijn voltooide recent de predikantsmaster van de Protestantse Theologische Universiteit te Amsterdam en is studentenwerker voor IFES in Midden-Brabant.

Het gesprek gaat uiteindelijk om de relatie tussen de ander en God

Adviseren of bekritisieren in een pastoraal gesprek is zeker niet makkelijk

Ik ben anders naar pastoraat gaan kijken

Een concrete taak in de kerk vervullen, werkt verdiepend voor je geloof. Al is het maar doordat je regelmatig een bijeenkomst moet openen of afsluiten. Of doordat je mensen bezoekt en verrassende gesprekken hebt over hun geloof. Ik ben een mensenmens en heb zelf het een en ander meegeemaakt. Daarom past deze taak goed bij me.

Toen ik ouderling pastoraat werd, kwam ik er al snel achter dat het pastoraat zich op een keerpunt bevond. De laatste jaren werd het moeilijker om pastoraal bezoekers en ouderlingen te vinden. Tijden veranderen, mensen zijn meer gaan werken, de samenleving is minder verzuimd. Vroeger leken gesprekken met de ouderling vaak vanzelfsprekender dan nu, maar ook officiëler of gewichtiger. Van pastoraal bezoekers wordt gevraagd dat ze de Bijbel lezen en bidden met de mensen die ze bezoeken. Maar niet iedereen kan of wil zijn leven en geloof delen met iemand die hij niet zo goed kent. Daarom hebben we ons verdiept in de netwerkbenadering die je ook terugziet in de zorg. Pastoraat blijft nodig, maar we willen graag stimuleren dat mensen onderling ook aan pastoraat doen, praktisch en in spirituele zin naar elkaar omzien. Daarnaast houden we in de gaten of niemand buiten de boot valt. Zo krijgt pastoraat een nieuwe vorm.

Toen ik nog pastoraal bezoeker was, had ik eens een prettig gesprek met een stel, maar ze stelden mij ook vragen. Ik dacht: ik ben hier voor hen, ik ga niet te veel over mezelf vertellen. We lazen een stukje uit de Bijbel en ik wilde met hen bidden. Toen vroegen ze: 'Mogen we ook voor jou bidden?' Dat kwam voor mij onverwacht, ik vond het eigenlijk heel mooi. Daardoor ben ik anders naar pastoraat gaan kijken. Want is dit niet wat we allemaal vanzelfsprekend zouden moeten doen?! Geïnteresseerd zijn in elkaars welzijn, in elkaars geestelijke worstelingen en 'gewoon' bidden voor elkaar. Waarom vinden we het dan zo lastig om op een vanzelfsprekende manier te praten over ons geloof? Als iemand ons vraagt hoe het met ons gaat, zeggen we veel te makkelijk: 'Goed hoor.' Maar zijn we binnen de kerk ook bereid om het aan elkaar te vertellen als het niet goed gaat? Kunnen we elkaar helpen en steunen, onszelf laten helpen en steunen, of hebben we een masker op?

Jul van der Ziel (56) is ouderling pastoraat in de Tabernakelkerk (NGK) in Apeldoorn. In het dagelijks leven is ze groepsleerkracht op een basisschool en coacht ze andere leraren.

Op welke manier heeft je werk in de kerk jouw geloof/leven/kijk op de kerk veranderd? Wil je daarover vertellen, meld je dan aan voor deze rubriek bij svanlokhorst@hotmail.com.

Wezenlijk contact en verbinding

Goed om te weten wie je voor je hebt

Je ziet op tegen een bezoek aan meneer Janssen, want hij is al langere tijd somber. Je pogingen om hem wat op te beuren, helpen de vorige keer helaas niet. Je hebt ook al kennisgemaakt met mevrouw Zegers. Zij praat maar door, zodat je zelf bijna niets kunt zeggen. Je realiseert je dat ze waarschijnlijk nerveus is en een goede indruk wil maken; stiltes zijn eng voor haar. Twee voorbeelden van situaties in het pastoraat waarbij er iets aan de hand is. Meneer Janssen heeft een depressieve stoornis, bij hem moet je erg trekken om het gesprek gaande te houden; mevrouw Zegers heeft een angststoornis, zij heeft een stortvloed aan woorden. In beide gevallen heb je rekening te houden met beperkingen. In het pastoraat gaat het om wezenlijk contact en verbinding met degene die je bezoekt. Vandaar dat het goed is om te weten wie je voor je hebt.

Dit artikel gaat over pastoraat bij psychische stoornissen. Een stoornis beperkt iemands functioneren in zijn relaties of werk. Het denken, voelen of willen is aangetast en daarmee ook het handelen. Een psychische stoornis is dus een ziekte of een beperking. Daarbij moet wel gezegd worden dat er niet altijd een scherpe scheidslijn te trekken is tussen gezondheid en ziekte. Sinds het verloren paradijs werkt gebrokenheid in ons allemaal door. Niemand is volmaakt en bij iedereen is wel wat.

Waar het nu om gaat, is dat iemand met een bepaalde stoornis niet gezond kán functioneren. Er is onmacht, want er is een beperking. Meneer Janssen kán het leven niet positiever bekijken, want hij zit in de put. Zijn denken, voelen en willen zijn alleen maar negatief. Het is belangrijk om daar in het pastoraat rekening mee te houden. Je zult je communicatie moeten aanpassen om toch verbinding te maken. Daarom nu eerst iets over communicatie.

Sarina Brons

.....
Er is niet altijd een scherpe scheidslijn tussen gezondheid en ziekte

Zender	Boodschap (verbaal en non-verbaal)	Ontvanger
Verwachtingen		Verwachtingen
Bedoeling		Bedoeling
Eigen verhaal of geschiedenis		Eigen verhaal of geschiedenis

© Shvets Production

Wat zeg je?

Bij communicatie heb je een zender en een ontvanger met daartussen de boodschap: dat wat je zegt. De boodschap heeft altijd meerdere lagen. Je zegt dingen (verbaal), maar ook door je manier van aanwezig zijn en je bejegening communiceer je (non-verbaal). Ook de setting doet mee: omdat het een pastoraal contact is, vertegenwoordig je de christelijke gemeente en word je geassocieerd met God. Dat brengt verantwoordelijkheid met zich mee, want als iemand zich door jou niet gezien voelt, is het een kleine stap om zich ook door de Heere niet gezien te voelen. Hoe je woorden en gedragingen uitgelegd worden, hangt mede af van de verwachting, de bedoeling en het eigen verhaal.

In het pastoraat gaat het om wezenlijk contact en verbinding met degene die je bezoekt

.....
Een pastoraal contact brengt verantwoordelijkheid met zich mee

Je gaat op bezoek bij een 85-jarige man. Je start positief met: 'Fijn u weer te zien, meneer Brouwer.' Meneer Brouwer denkt: waarom komt hij dan zo weinig? En hij zegt: 'U zou vaker moeten komen.' Jij denkt: o, ik doe het dus weer niet goed.

Hoe reageer je?

- 1. Verdedigend: 'Ik bezoek u twee keer per jaar en dat is al meer bezoek dan veel anderen krijgen.'*
- 2. Ingaand op het onderliggende verlangen: 'Het zou fijn zijn om elkaar vaker te spreken, dat vind ik ook. Ik zou ook willen dat het vaker lukt. Want ik hoor graag hoe het met u gaat. Hoe is het u?'*

Meneer Brouwer denkt in het eerste geval: maar ik heb meer nodig, wat is nu eens per halfjaar? Daar is hij toch mijn wijkouderling voor! In het tweede geval voelt hij zich begrepen in zijn verlangen en stopt hij met verwijten.

Bij een pastoraal gesprek spelen verschillende verwachtingen en behoeften. De een heeft beperkingen in zijn agenda; de ander heeft alle tijd en vindt het al snel te weinig of te kort. Bovenstaand voorbeeld laat zien hoe gemakkelijk er ruis ontstaat als verwachtingen en verlangens niet met elkaar overeenstemmen of niet benoemd worden.

De boodschap die je verstuurt, heeft ook altijd te maken met je 'eigen verhaal', jouw uitleg van wat er speelt. Dat is een combinatie van feiten, (voor)oordelen en eigen omstandigheden. Bijvoorbeeld dat je nu niet veel aan je hoofd kunt hebben doordat er net problemen waren in de privésfeer. Dat doet allemaal mee in het pastoraal gesprek. Jij kent jouw eigen verhaal, maar niet dat van de ander. Je kunt niet in andermans hoofd of hart kijken. Ervan uitgaan dat jij de ander wel snapt en andersom, zorgt gemakkelijk voor misverstanden. Omdat we elk ons eigen verhaal hebben, komt de bedoeling niet altijd goed over. Je denkt dan: zo bedoel ik het helemaal niet! Probeer er daarom voor te zorgen dat je de ander begrijpt en verplaats je in hem. Vat af en toe samen wat er is gezegd en check zo of je elkaar begrijpt.

.....
Je kunt niet in andermans hoofd of hart kijken

Let op de ontvanger

Het is belangrijk om goed op te letten wie de ontvanger is. Zo kun je de boodschap zo versturen dat deze het beste wordt opgevangen en begrepen. Waar er al ruis kan ontstaan tussen twee personen die psychisch redelijk gezond functioneren, is er nog meer kans op ruis als er een stoornis is. De ontvanger reageert dan anders dan je verwacht. Het denken, voelen, willen en handelen zijn namelijk aangetast. Zo kun je bijvoorbeeld bij autisme beter geen beeldspraak gebruiken omdat die vaak letterlijk wordt opgevat en zijn doel voorbijschiet. Tegen iemand met een borderlinestoornis kun je beter niet zeggen dat zij je te allen tijde kan bellen.

Je weet niet altijd of iemand psychische klachten heeft. Sta er daarom bij stil wat iemand bij je oproept. Wat maakt dat je je zo bewogen voelt met dit verhaal? Wat maakt dat je je in de hoek gedrukt voelt? Wat maakt dat je je voelt leeglopen als een lekgeprikte ballon? Dat kan met jezelf te maken hebben – je eigen geschiedenis – maar ook met wie de ander is. Signaleer daarom wat er gebeurt in het contact.

.....
Sta stil bij wat iemand bij je oproept

Meneer Smith is niet zo'n gemakkelijke man. Hij zorgt ervoor dat je op scherp staat. Hoe komt het dat je bij hem het gevoel krijgt te moeten presteren?

Meneer Goud vindt zichzelf goed en door zijn manier van doen krijg je het gevoel dat je zelf minder bent. Hij is behoorlijk eigenwijs en zelfingenomen. Later ontdek je dat dit alles te maken heeft met narcistische trekken.

© Liza Summer

Het is belangrijk om in het pastoraat rekening te houden met iemands beperking

Vraag je ook af wat de ander nodig heeft. Is het erkenning of bevestiging? Of extra duidelijkheid? Maar let op: wat iemand aan behoefte uitstraalt, kan anders zijn dan wat nodig is. Een vrouw met sterk afhankelijke trekken zou graag willen dat jij dingen voor haar doet.

Maar zij is er meer mee geholpen als zij zelf de regie leert nemen. Iemand met narcistische trekken blaast hoog van de toren en je zou hem een toontje lager willen laten zingen. Toch werkt dat vaak averechts, omdat krenking tot escalatie kan leiden.

Bij elk gesprek

Er zijn enkele basale uitgangspunten voor elk pastoraal contact. Essentieel daarbij is het gebed vooraf om wijsheid, aansluiting en contact.

Kom écht. Op het moment dat je bij iemand binnen bent, is je tijd echt voor de ander. Je komst moet niet in het teken staan van weggaan. De jas gaat uit en je accepteert drinken. Er is rust en je hebt aandacht.

Vraag je af wat de ander nodig heeft

Stel iemand op zijn gemak. Veel mensen zien op tegen een pastoraal gesprek. Het werkt meestal ontspannend als je start met een neutraal onderwerp. Zeg eventueel dat het spannend is. 'Het is best een moeilijk onderwerp en het geeft veel vragen. Ik vind het zelf ook lastig, maar ik hoop dat we er samen uitkomen.'

Toon respect. Respecteer de eigenheid van je gesprekspartner door toestemming te vragen. Bijvoorbeeld over de plaats waar je gaat zitten of over de vragen die je stelt. Leid je vraag in met: 'Mag ik vragen...' Wees tactvol.

Heb belangstelling. Probeer te achterhalen wat de ander beweegt of waar hij mee zit. Luister onbevooroordeeld, want niets werkt zo belemmerend als tegen iemand praten die je even later zal veroordelen.

Ga naast de ander staan. Maak jezelf niet groot en belangrijk, maar nodig de ander uit door je bescheiden op te stellen.

Neem regie. Duidelijke kaders zijn belangrijk voor het gesprek zodat de verwachtingen helder zijn. Zeg iets over het tijdstip en over de lengte van de afspraak. Als deze uit dreigt te lopen, benoem dat dan. 'Ik merk dat u veel te vertellen hebt. U kunt er nog wel een uur over praten. Maar ik ben er niet de hele middag en graag hoor ik hoe het met uw geloof is. Mag ik u vragen, wat betekent het geloof in uw leven? Wie is God voor u?'

Bespreek vertrouwelijkheid. Wees duidelijk over wat je met het verhaal doet. Wat iemand jou toevertrouwt, bespreek je in principe niet met derden, tenzij er gevaar dreigt. Je kunt te maken hebben met je ambtsgeheim. Als je anderen erbij wilt betrekken, overleg dit dan met de betrokkene.

Wees alert op de boodschap achter het verhaal. Vraag je af wat er werkelijk speelt in een gesprek. Wat wil de ander je eigenlijk vertellen zonder dat het gezegd wordt? Bijvoorbeeld:

- Ik ben boos, bang. Ik zie het leven niet meer zitten op deze manier.
- Ik denk dat jij me ook laat vallen.
- Op mij is niets aan te merken.
- Zoals ik het zie, is het echt.

Sluit vervolgens aan bij de behoefte.

Ga niet frontaal tegen iemand in. Iemand zegt iets namelijk niet voor niets.

'Ik snap niets van de preek, de dominee moet simpeler preken.' Reageer niet met: 'Het is toch vast wel zo dat je iets snapt, de dominee doet zijn best.' Maar wel met: 'Dat moet wel heel ontmoedigend zijn dat je er niets van snapt. Wat doet dat met je? Wat zou eraan te doen zijn om het beter te snappen?'

'Ik ben zo bang voor de operatie.' Niet: 'Het is maar een kleine ingreep, u hoeft niet echt bezorgd te zijn.' Wel: 'U bent echt bezorgd, merk ik. Vertel eens waar u zo bang voor bent. Wat kan maken dat u minder bang bent?'

Zoek naar positieve punten. Met vragen als: 'Hoe houd je het vol?' 'Welke preek heeft je weleens aangesproken?' 'Zijn er Bijbelteksten

Nodig de ander uit door je bescheiden op te stellen

Afgrond

Al weer wat jaren geleden was ik vrijwilliger bij een eetcafé voor dak- en thuislozen. Regelmatig sprak ik daar een wat groezelig uitziende man die rookte als een ketter. We hadden wel een klik, deelden een interesse in filosofie. Na een paar keer viel me op dat hij tijdens het eten een paars, metalen plaatje onder zijn bord schoof. Het bleek ‘tegen de kankerverwekkende straling van E-nummers op de hersenen’. Ik gaf de tip dat als je geen kanker wilt, stoppen met roken misschien effectiever zou zijn. Maar dat ging volgens hem niet op. Hij legde namelijk ook zijn sigaretten op het plaatje. ‘En het helpt ook tegen hooikoorts,’ zei hij, wijzend op mijn loopneus.

Dit voorval was in een tijd dat ik zelf werkloos was en depressief. Of in ieder geval ergens dicht bij een afgrond, want een officiële diagnose had ik niet. Ik was in die tijd ook bevangen door het overrompelende werk van Nietzsche, ‘de filosoof met de hamer’. Vooral zijn idee van een niet te beheersen wil tot macht als kern van alle leven bracht me van mijn stuk. Daarnaast ging de Waarheid met een hoofdletter eraan en het nette onderscheid tussen liefde en opportunisme verdampte. Nietzsche zelf ontleende kracht en vitaliteit aan zijn filosofie, maar voor mij was het te veel ineens. Stoppen met lezen ging echter ook niet. Dat zou laf zijn. Ik vertelde op de Bijbelstudie over deze existentiële zelfkastijding met Nietzsche. Het moet voor hen zijn geweest alsof ik over paarse plaatjes was begonnen.

Levensles

Het was een moeilijke tijd, maar familie, vrienden en kerkgenoten luisterden meestal geduldig naar mijn manies. Ze bleven. Ik kreeg weer werk en begon met hardlopen. Beetje bij beetje raapte ik mezelf weer bijeen of, beter gezegd, werd ik bijeengeraapt. Uit die periode is de onverwachte gelijkens tussen mij en de paarseplaatjesman me als levensles bijgebleven: de waanzin is nooit ver weg. Sterker nog, als ik mezelf nauwkeurig onderzoek, is eigenlijk geen stoornis mij volledig vreemd. Al worden de meeste ervan tijdig geblokkeerd door de confrontatie met andere stoornissen. En zijn we niet, vroeg of laat, allemaal gebroken, kleine mensen; afhankelijk van elkaars en Gods genade? In de kerk hoor je dat gelukkig regelmatig voorbijkomen, want in dat besef schuilt een kans om elkaar werkelijk te ontmoeten, geduldig te luisteren en te blijven.

Gerben de Wild schrijft af en toe voor het kerkblad van zijn gemeente in Zwolle en werkt mee aan activiteiten op het gebied van duurzaam kerk-zijn.

Gerben de Wild

Pastoraat bij psychische stoornissen

waar je weleens wat aan gehad hebt?’ ‘Wat helpt om jezelf weer wat beter te voelen?’

Verdraag dat het slecht gaat. Sommige stoornissen zijn hardnekkig. Dat is moeilijk, want liever zien we de last voor de ander lichter worden. Maar soms zijn er geen (snelle) oplossingen en rest niets anders dan te accepteren dat het niet goed gaat. Dat is beter dan allerlei adviezen geven. Meeleven zonder iets te willen veranderen, kan wel degelijk steunend zijn. Want je bent er en vlucht niet weg uit de situatie. Daarmee accepteer je de ander en zijn omstandigheden.

Neem verantwoordelijkheid niet over. Vraag wat de ander kan doen zonder zelf direct allerlei dingen te gaan regelen of oplossingen aan te dragen.

Zorg voor jezelf. Pastoraat is gevend werk. Zorg daarom voor jezelf, want anders houd je het niet vol. Deel wat je gehoord hebt met iemand als een verhaal je erg aangrijpt of als je twijfelt over de juiste aanpak (binnen de grenzen van vertrouwelijkheid). En houd de balans tussen geven en ontvangen in de gaten.

Sarina Brons werkt als GZ-psycholoog bij Eleos en is getrouwd met een predikant. ‘Door deze combinatie weet ik hoe belangrijk het is om in het pastoraat aan te sluiten bij de mogelijkheden en beperkingen van de ander. Dan is er sneller wezenlijk contact en verbinding.’ Dit artikel is een bewerking van haar hoofdstuk ‘Pastoraat bij psychische stoornissen’ in het Handboek pastoraat bij psychische problemen.

Accepteer de ander en zijn omstandigheden

Meest voorkomende psychische stoornissen

Een op de vijf Nederlanders heeft een psychische stoornis. In het *Handboek pastoraat bij psychische problemen* geven deskundigen informatie over de meest voorkomende stoornissen. Wat houdt een psychische stoornis in en hoe hangt een stoornis samen met geloof en geloofsbeleving? Hoe werkt een stoornis door in het pastoraal contact en wat zijn de do's-and-don'ts voor de pastor? Er zijn ook hoofdstukken over bidden en de relatie tussen pastoraat en hulpverlening.

Handboek pastoraat bij psychische problemen onder redactie van Hanneke Schaap-Jonker, KokBoekencentrum 2020.

Als verdieping op het handboek is de online-cursus ‘Pastoraat bij psychische problemen: oefenruimte’ gemaakt. Gratis te volgen via www.jg.nl/pastoraatenpsychologie.

De gemeenschap verscheurd

Over 'splitting' in de kerkelijke gemeente

'Hij is wel fout geweest, maar hij doet toch ook heel goede dingen voor de kerk.' 'We moeten juist als christelijke kerk toch ook een keer kunnen vergeven?' Zulke uitspraken komen vroeg of laat langs als er een situatie van seksueel misbruik bekend is geworden. Ze leiden nogal eens tot pijnlijke discussies of zelfs tot ruzie tussen kerkenraadsleden, gemeenteleden of vrienden. De gemeenschap raakt verscheurd, de kerk verliest haar kracht, niemand wordt er beter van. Hoe komt dit? Kun je dit voorkomen?

Kees van Dusseldorp

Dr. Bert Wienen heeft onderzoek gedaan naar 'splitting', een mechanisme dat bijna altijd in werking treedt als er een situatie van seksueel misbruik of seksueel grensoverschrijdend gedrag aan het licht komt. Als splitting niet op tijd wordt onderkend, ontstaat grote schade in de onderlinge verhoudingen. Niet alleen raken personen erdoor beschadigd en komt het eigen geloof onder druk te staan, maar ook verliest de kerk jarenlang haar glans en uitstraling.

Splitting is in eerste instantie een psychologisch fenomeen, een overlevingsmechanisme van iemand die een zonde begaan heeft. In situaties van seksueel misbruik raakt dit heel veel mensen in de gemeente, doordat de schade en gevoeligheid van seksueel misbruik groot zijn. Kort gezegd is splitting het mechanisme waarmee een dader zijn zonde probeert te isoleren van zichzelf. Uit angst of uit schaamte koppelt hij negatieve kanten los van positieve. Daarmee probeert de zondaar het slechte in zichzelf te parkeren zodat het niet meer belemmerend werkt op zijn of haar functioneren. Hij erkent de zonde wel, maar zoekt tegelijk naar een manier om het gebeurde af te sluiten. Je merkt het als iemand probeert te vermijden om het over de gebeurtenissen te hebben. Als iemand een draai geeft aan het gesprek of zich juist erg voor goede dingen gaat inzetten. Hij probeert zich van zijn beste kant te laten zien – niet alleen voor anderen, maar ook voor zichzelf.

Schade door splitting

Splitting als psychologisch mechanisme is op zichzelf niet meteen schadelijk voor de gemeenschap. De schade ontstaat, doordat een dader ook anderen erin gaat betrekken. Hij zoekt bevestiging van zichzelf, probeert anderen voor zich te winnen en manipuleert

Als splitting niet wordt onderkend, ontstaat grote schade in de onderlinge verhoudingen

mensen en procedures in zijn eigen voordeel. Omdat hij in zijn eigen persoon goed en fout sterk van elkaar gescheiden heeft, is hij geneigd om ook zijn omgeving in te delen in 'goede' en 'foute' mensen. Een dader probeert gaandeweg anderen hierin tot een keuze te dwingen: je bent voor hem of tegen hem, een tussenpositie wordt niet geaccepteerd. De splitting in zijn eigen persoon leidt tot splittend gedrag naar anderen, dat uiteindelijk een splittend proces in de hele gemeente kan veroorzaken.

De schade van splitting is tweeledig. Allereerst ontstaat er door dit mechanisme veel druk op het slachtoffer. Soms heel nadrukkelijk, soms meer subtiel. 'Je kunt toch wel begrijpen dat hij het nu ook lastig heeft?' 'En wat denk je van de ellende voor zijn gezin!' 'Wij willen graag wat in het kerkblad zetten, maar dat moet wel een beetje voorzichtig.' Of juist: 'Nee, wij willen geen publieke verklaring geven, daar wordt niemand beter van.' De druk kan zelfs zogenaamd pastoraal worden ingekleurd: 'Je moet het gebeuren ook een keer achter je laten en weer vooruitkijken', 'We leven in de kerk toch allemaal van vergeving.' Zulke opmerkingen maken bij een slachtoffer nog meer kapot dan het misbruik heeft gedaan. Ook medegelovigen, de kerk of zelfs God worden op deze manier als onveilig ervaren.

Daarnaast raakt ook de gemeente beschadigd. Niet dat een dader er bewust op uit is om de kerk kapot te maken. Maar als het mechanisme niet onderkend wordt, ontstaan er discussies en partijen. Mensen gaan vanuit emoties reageren en raken overspannen of gefrustreerd. Relaties breken stuk, uiteindelijk raakt de gemeenschap verscheurd.

Het klinkt wel christelijk

Eerst blijft splitting vaak verstopt in impliciete uitspraken van de dader of van mensen uit zijn omgeving. 'Maar je houdt toch wel van mij, ook al ben ik een zondaar?' 'Iedereen moet toch van genade leven?' 'Ik heb mijn knieën stuk gebeden om vergeving!' 'Ik weet ook niet meer wat me bezielde, normaal ben ik echt niet zo.'

Zulke uitspraken klinken logisch en doen een beroep op je christelijk meeleven. Je bent geneigd om hier met compassie op te reageren: 'Hij heeft eigenlijk wel gelijk, het evangelie is toch juist voor zondaren.' Er is altijd wel iemand die hier gevoelig voor is en het op deze manier voor de dader opneemt. Zo kom je gemakkelijk tot uitspraken als: 'God is toch een God van liefde?', 'Wie zonder zonde is, werpe de eerste steen', 'Wie echt berouw heeft, mag toch vertrouwen op vergeving?', 'In de kerk gaan we toch anders met elkaar om dan in de wereld?', 'Als God vergeven heeft, kunnen wij niet achterblijven.'

Bert Wienen is gemeentebegeleider bij het Meldpunt seksueel misbruik in de kerk

Je kunt toch wel begrijpen dat hij het nu ook lastig heeft?

Wie zonder zonde is, werpe de eerste steen

© Jimmy Chang

Dit soort uitspraken zijn door Bert Wienen genoteerd uit reacties op praktijksituaties die hij onder meer heeft gekregen van ervaren gemeentebegeleiders. Hij wijst erop hoe het splittend proces hier al zichtbaar is: mensen nemen het voor de dader op en proberen het kwaad te isoleren. Natuurlijk praten ze het niet goed ('Hij heeft er echt spijt van!'), maar tegelijk proberen ze ruimte voor hem te maken. Het kan zo ver gaan dat gemeenteleden tegen een ouderling of predikant zeggen: 'Het wordt nu toch wel tijd om hem weer in de armen te sluiten.' 'Als jullie nu niet een gebaar maken, dan is dit mijn kerk ook niet meer.' Om het negatief te zeggen: de dader heeft het voor elkaar dat anderen voor hem opkomen. Hij hoeft zelf niets meer te doen dan zo nodig een ootmoedige houding aannemen en aardig zijn voor mensen die hij tegenkomt.

.....
Met als gevolg dat de dader geen volledige verantwoordelijkheid zal nemen

Splitting is lastig voor een kerkenraad, omdat het botst met de wens van kerkenraadsleden om het goed te doen naar dader én slachtoffer. Ze willen graag dat de dader het kwaad en de schade erkent en willen tegelijkertijd de basishouding van liefde niet verliezen. In pastorale handreikingen kun je uitspraken vinden als: 'De dader valt niet samen met zijn daden', 'God houdt van de zondaar, maar haat de zonde', 'Fout handelen is niet hetzelfde als fout zijn.' Zo'n benadering helpt een dader om het misbruik en de gevolgen voor zichzelf af te splitsen van zijn persoon. Met als gevolg dat hij geen volledige verantwoordelijkheid zal nemen. De noodzakelijke erkenning en ruimte voor de slachtoffers blijven dan uit. En ook het proces van bekering, vergeving en verandering komt niet goed op gang.

Splitting is als een steen die in het water plonst en steeds grotere kringen veroorzaakt

Het vreet steeds verder door

Splitting bij de dader werkt door in allerlei verbanden. Het is als een steen die in het water plonst en steeds grotere kringen veroorzaakt. Bert Wienen beschrijft hoe splitting bij de dader leidt tot splitting binnen gezin of familie (de eerste kring), binnen een vriendengroep, binnen de gemeente en binnen de kerkenraad. Een splittend proces wordt heel zichtbaar als de dader onderscheid gaat maken. Met de ene ambtsdrager wil hij wel praten, maar met de andere niet. 'Ouderling X snapt er niets van, die hoeft niet weer te komen. Maar jou vertrouw ik, ik heb echt goede gesprekken met je, ook al zijn die best pittig.' De zwart-witconstructies worden in contacten steeds meer merkbaar: je bent deskundig of niet. Je bent eenzijdig of niet. 'Welke pet heb je hier nu op: die van ouderling, van gemeentelid of van vriend?'

Als een kerkenraad hierin meegaat, kunnen kerkenraadsleden zich afvragen: 'Hoe kan het dat het jou wel lukt om met de dader een goed gesprek te hebben, terwijl ik steeds op een muur stuit?' Of dat iemand in de vergadering inbrengt: 'Ik heb van de moeder van de dader gehoord dat ouderling X wel erg bot is geweest.' Je kunt je voorstellen hoe dit het overleg in de kerkenraad kan belasten.

Het komt nogal eens voor dat een dader zich in de loop van de tijd eisend gaat opstellen. 'Ik wil wel schuldbelijdenis doen, maar dan moet ik ook weer welkom zijn in de kerk.' 'Ik eis dat er niets over mij gecommuniceerd wordt in het kerkblad, anders klaag ik jullie aan.' 'Ik mag toch zelf bepalen met wie ik communiceer en met wie niet?'

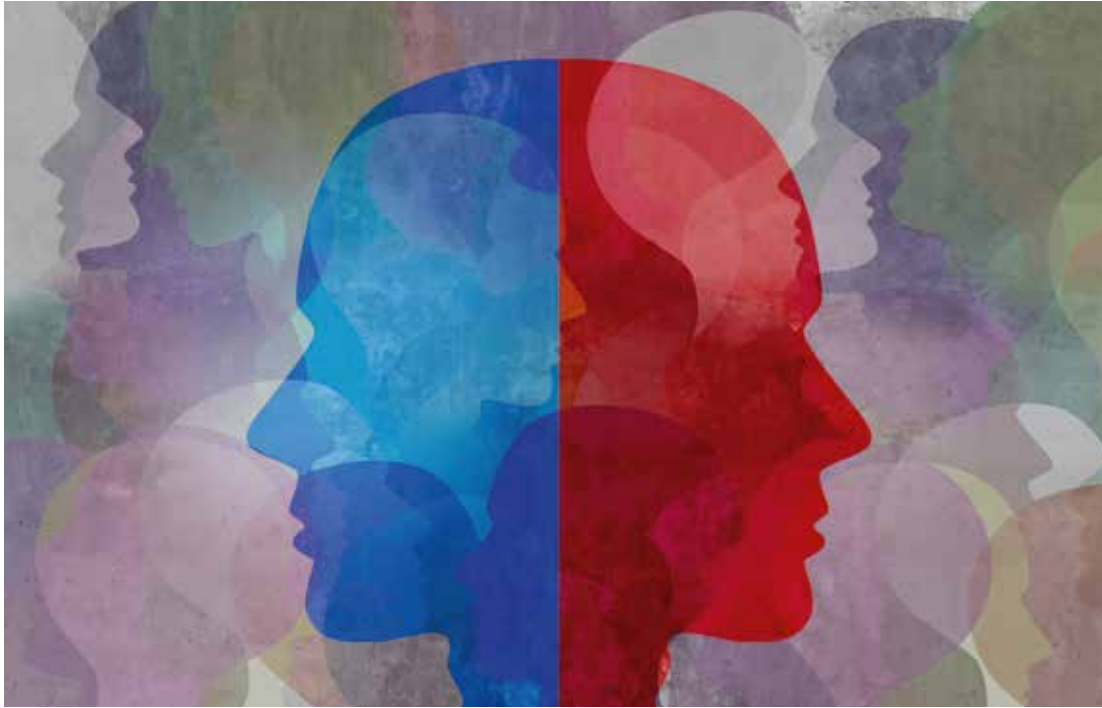
.....
Het komt nogal eens voor dat een dader zich eisend gaat opstellen

Splitting wordt soms zichtbaar doordat mensen (familieleden, vriendengroepen) zich demonstratief gaan opstellen. Door brieven naar de kerkenraad te schrijven. Door een petitie rond te laten gaan. Door een statement te maken en voorin de kerk bij elkaar te gaan zitten. Door weg te blijven als een bepaalde predikant preekt. Door openlijk kritiek te oefenen op wat een ouderling wel of niet heeft gezegd in een vertrouwelijk gesprek met de dader. Het zal duidelijk zijn dat op deze manier de kerkgemeenschap ernstig beschadigd raakt.

Het slachtoffer verder in het nauw

Omdat splitting een dynamiek kent die steeds grotere kringen trekt, leeft er bij een slachtoffer altijd een sluimerende angst dat hij of zij op een gegeven moment de steun van vrienden, familieleden of de kerk verliest. 'Wanneer komt het moment dat mensen er minder voor mij zijn?' 'Wanneer zal een kerkenraad beginnen over vergerving?' 'Hij groet ook al niet meer, heeft zeker met vrienden van de dader gesproken.'

Als misbruik in de gemeente bekend wordt, roept dat veel op. Zeker als het mechanisme van splitting doorwerkt in de onderlinge verhoudingen. Dit wordt versterkt door de natuurlijke neiging van mensen om moeilijkheden weg te drukken. Mensen verlangen ernaar dat de situatie weer 'normaal' wordt.

Familieleden, maar ook gemeenteleden willen graag terug naar hoe het was voordat het misbruik bekend werd. 'Het is heel erg wat er gebeurd is, maar we moeten het ook weer achter ons laten.' 'We moeten wel verder met elkaar.' Zo worden de ruimte en de aandacht voor het slachtoffer opnieuw ingeperkt.

De natuurlijke neiging van mensen om moeilijkheden weg te drukken

Is het te voorkomen?

Nee, splitting is niet te voorkomen. Daarom is het belangrijk om dit mechanisme te onderkennen, zodat de kringen niet steeds groter worden. Wie dit fenomeen herkent, zal des te meer vasthouden aan de essentiële basis in situaties van seksueel misbruik:

een onomwonden veroordeling van het misbruik en een principiële en consequente keuze voor het slachtoffer. Het slachtoffer verdient actieve bescherming en hulp in de gemeente en is degene die het tempo bepaalt en beslist wat er al dan niet wordt gepubliceerd. Vanwege het schadelijke mechanisme van splitting is het sterk aan te raden om bij het bekend worden van een situatie van misbruik direct een ervaren gemeentebegeleider aan te trekken. Hij of zij kent de mechanismen en kan helpen om vanaf het begin een goed beleid te voeren.

Concrete handvatten

Het onderzoek van Bert Wienen helpt om het fenomeen van splitting te onderkennen. Als een kerkenraad hierop bedacht is, kunnen duidelijke afspraken worden gemaakt. Bert Wienen geeft concrete handvatten bij splittend gedrag. De belangrijkste daarvan zijn:

- Stel duidelijke grenzen: wie is vanuit de kerkenraad voor de

Splitting is het mechanisme waarmee een dader zijn zonde probeert te isoleren van zichzelf

dader het aanspreekpunt, die bij alle gesprekken aanwezig is? Houd consequent vast aan de gemaakte afspraken en geef de regie hierover niet aan de dader.

- Spreek af dat je niet ingaat op signalen, vragen of brieven van familieleden of vrienden van de dader, maar dat je alleen communiceert met de dader zelf.
- Houd vast aan het uitgangspunt 'spijt moet je doen'. Echt berouw blijkt in de bereidheid om zonder bedenkingen mee te werken, alle ruimte te geven aan het tempo van het slachtoffer en zich bescheiden op te stellen richting kerkenraad en gemeente.
- Communiceer naar familieleden en gemeente dat het doel niet is om er zo snel mogelijk 'uit te komen', maar om samen op te blijven trekken als het moeilijk is en elkaar te steunen in een tijd van verdriet en beproeving.

Spijt moet je doen

Het onderzoek maakt bewust van mechanismen die in een situatie van seksueel misbruik optreden. Het laat iets zien van de verwoestende dynamiek van zonde en gebrokenheid. Laat dat iedereen ertoe brengen om te kijken naar de enige die werkelijk zonder zonde is, bij wie vergeving en genezing mogelijk zijn en die door zijn Geest verzoening en bevrijding bewerkt voor daders en slachtoffers.

Kees van Dusseldorp is predikant van de Gkv Schildwolde en docent homiletiek aan de Theologische Universiteit Kampen. Dit artikel is geschreven naar aanleiding van een essay van dr. Bert Wienen: 'De steen in het water laat kringen achter' (2020). Wienen is gemeentebegeleider bij het Meldpunt seksueel misbruik in de kerk. Hij onderzocht het fenomeen 'splitting' in de kerkelijke gemeente na bekendwording van seksueel misbruik. Het onderzoek is uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van het Meldpunt en de Protestantse Theologische Universiteit. (In dit artikel wordt de hij-vorm gebruikt voor de dader. Dat sluit niet uit dat ook vrouwen seksueel misbruik kunnen plegen of andere ernstige zonden die tot splitting leiden.)

swpr
meldpunt
seksueel misbruik in de kerk

Splitting veroorzaakt bij het slachtoffer een sluimerende angst om de steun van vrienden, familieleden of de kerk te verliezen

© Liza Summer

In de gevangenis vallen muren weg

Ieder mens verlangt naar liefde en geborgenheid

De dag dat ik voor het eerst een kerkdienst in de gevangenis meemaakte, zal mij altijd bijblijven. Zittend tussen de mannen hoorde ik hun stemmen: *Heer, ik kom tot U, hoor naar mijn gebed, vergeef mijn zonden nu en reinig mijn hart.* Het was voor mij een bevrijding, ik voelde: hier hoor ik thuis, tussen deze mensen met al hun ballast. Er volgde een uitnodiging om aan de avondmaalsviering mee te doen, met het lied van Schrijvers voor Gerechtigheid: *Kom, als je honger hebt of dorst. Hier kun je eten, deel met ons. Kom met je tranen en je pijn, hier is het goed, hier mag je zijn. Met open armen word je ontvangen.* Ik vond het een overweldigende ervaring om samen met deze mannen het brood te ontvangen. Mijn stagebegeleider zei toen ik hem dat vertelde: 'Ja, in de gevangenis vallen muren weg.' En zo heb ik dat inderdaad ervaren.

Ineke Baron

Voordat ik in de gevangenis aan het werk kon, heeft God mij eerst een waardevolle les geleerd aan de hand van Johannes 3:17. Ik mocht opnieuw ontdekken dat Jezus niet naar de aarde is gekomen om te veroordelen, maar om te redden. Jezus veroordeelt niet en wijst niemand af. Ik leerde om niet te veroordelen door met Gods ogen naar de ander te kijken. God ziet de mens zoals Hij hem of haar gemaakt heeft; geschapen naar zijn evenbeeld en daarom waardevol! Alle ballast die een mens met zich meedraagt, hoort er niet te zijn. Vanuit het christelijk geloof mogen wij mensen meegeven dat ze in hun strijd tegen zichzelf niet alleen staan. God strijdt met hen mee en door zijn heilige Geest kunnen mensen veranderen. Daarom zoek ik

altijd naar verbinding, ik merk dat goed luisteren en aansluiten bij de belevingswereld van de ander heel belangrijk zijn. Die ander mag er zijn met al zijn fouten en problemen.

Ik leerde om niet te veroordelen door met Gods ogen naar de ander te kijken

Ik leer ook van hen

Door zo met mensen in de gevangenis om te gaan, leer ik ook van hen, bijvoorbeeld dat gevangentijd zinvolle tijd kan zijn. Misschien wel meer dan het

dag in, dag uit maar meehollen in onze drukke 24 uursmaatschappij. In de gevangenis wordt iemand op zichzelf teruggeworpen. Ik leer wat religie voor hen in hun situatie betekent en wie God dan voor hen is. Hun ervaringen helpen me om eerlijk naar mijn eigen geloof te kijken. En de belangrijkste les die ik leer, is misschien wel dat ieder mens ten diepste naar liefde en geborgenheid verlangt.

Zoals die mevrouw die een transitie had ondergaan en maar doorpraatte over alles wat ze nu ging doen. Toen ik haar over een voorval in mijn gezin vertelde, bleef ze lange tijd stil. Toen zei ze: 'Kijk... zo'n gezin zou ik ook wel willen.'

Waardevolle gesprekken over genade en vergeving

Van het donker naar het licht

Wat ik als erg mooi ervaar in het gevangenenpastoraat zijn bijvoorbeeld gesprekken waarin de ander merkt dat hij volledig aan de grond zit en op zoek is naar de zin van het leven. Juist in die gesprekken kom je zomaar tot de kern. Of de gesprekken waarin de ander openlijk toegeeft dat hij schuldig is. Want dat geeft me de mogelijkheid om over genade en vergeving te praten. Mooi is het wanneer de ander aangeeft zich afhankelijk van God te weten. Er is dan wederzijdse herkenning en ik merk dan hoe ook ik bemoedigd word. Ook wanneer mijn gesprekspartner totaal anders denkt dan ik, maar er wel een gesprek ontstaat op basis van wederzijdse gelijkwaardigheid, ervaar ik dat als heel waardevol.

Maar eerlijk is eerlijk, gevangenenpastoraat heeft ook lastige kanten. Zo vind ik het bijvoorbeeld lastig wanneer een ander mij ervan wil overtuigen dat hij onschuldig vastzit. Ik heb geleerd hier nooit tegenin te gaan en zeg meestal: 'Als jij dat zegt, zal dat wel zo zijn, maar daarvoor ben ik hier niet. Het gaat er niet om wat je hebt gedaan, maar waarom die dingen zijn gebeurd, waardoor jij nu hier zit.' Ik ben er niet om een ander te veroordelen. Lastig vind ik ook

Juist in die gesprekken kom je zomaar tot de kern

gesprekken met mensen die satan aanbidden of die in een demonische wereld leven. Je maakt vaak dingen mee waar je nog nooit van gehoord hebt. Ik heb geleerd om in dat soort situaties te luisteren en door te vragen naar wat het met de ander doet: word je hier blij van of juist depressief? Ik breng het gesprek dan graag op de thema's donker en licht. En probeer van daaruit bij het Licht te komen door over God en Jezus te vertellen.

.....
We hebben allemaal Jezus nodig als heelmeester en redder

Zoek naar verbinding

Ik geloof dat we kunnen leren van het gevangenenpastoraat. Ga niet veroordelend het gesprek in. Wees niet uit op eigen gelijk (leestip: *Waarom iedereen gelijk heeft behalve jij* van Erwin Kok). Zoek naar verbinding. Maak ook gebruik van muziek die mensen kennen. In de gevangenis kan ik liederen laten horen die in de kerk misschien not done zijn.

Denk bijvoorbeeld aan het lied 'Unintended' van Muse. Dit lied gaat over onbereikbaarheid en ons onvermogen om ons gebroken leven weer op de rails te zetten. Niet alleen toepasbaar in de gevangenis, want gebroken zijn we allemaal. We hebben allemaal Jezus nodig als onze heelmeester en redder. Soms maak ik zelfs een overdenking naar aanleiding van een lied. Bijvoorbeeld bij het prachtige lied: 'Bridge over troubled water' van Simon and Garfunkel: *Als je vermoeid bent en je klein voelt en er tranen in je ogen staan, zal ik ze allemaal drogen. Ik sta aan jouw kant, als er ruige tijden zijn en je geen vrienden hebt. Als een brug over woelig water zal ik Mij neerleggen. Ik vaar vlak achter je. Als een brug over woelig water zal ik je geest tot rust brengen.* Een gedetineerde zei daarna tegen mij: 'Ik had een muur om mijzelf heen gebouwd, maar deze muziek dringt dwars door die muur heen.'

zoekers naar liefde en geborgenheid

De boeken van Tomáš Halík over de zoekende mens spreken mij erg aan. In zijn boek *Raak de wonden aan* vertelt deze Tsjechische priester over de ongelovige Tomas. Nadat hij een prachtige lezing had gehouden over Tomas, kwam hij in een erbarmelijk weeshuis. Daar dacht hij: hoe kom ik zo snel mogelijk weg uit deze ellendige sfeer? Halík wilde wegvlugten, tot ineens de woorden 'raak de wonden aan' uit zijn eigen lezing tot hem doordrongen. Het schokte hem.

Want misschien was de ongelovige Tomas wel een ongelooflijke realist. Misschien kwam zijn opmerking 'Alleen als ik de wonden van de spijkers in zijn handen zie en met mijn vingers kan voelen, en als ik mijn hand in zijn zij kan leggen, zal ik het geloven' wel voort uit de realiteit. Want U bent wel opgestaan, maar de wereld is nog niet veranderd.

.....
Durf kwetsbaar te zijn

Ik wil ook weleens wegvlugten als ik in de gevangenis ben. Eens maakte een deelnemer in een groepsgesprek de opmerking: 'Jullie christenen komen hier alleen maar omdat je dan in de hemel komt.' Dat zette me aan het denken, maar terwijl ik die opmerking bidde op me liet inwerken, voelde ik een intense liefde voor en bewo-

Gevangenen-
 pastoraat
 heeft ook
 lastige kanten

genheid met deze mannen. Ineens werd het me heel erg duidelijk waarom Jezus naar de aarde was gekomen. Zijn liefde en bewogenheid raakten me diep en ik deelde mijn gedachten met de groep. Ook gaf ik eerlijk toe dat er een tijd was geweest dat ik er niet aan moest denken om in een gevangenis te werken. Ik krijg weleens te horen: 'Je stelt je altijd zo kwetsbaar op.' Toch is daar nooit misbruik van gemaakt. En daarom zou ik willen zeggen: durf kwetsbaar te zijn.

En we moeten realistisch zijn, we leven in een gebroken wereld. Om ons heen zijn allemaal zoekers. Zoekers naar liefde en geborgenheid. Sta als een medezoeker naast hen, zonder oordeel en met een luisterend oor. We mogen lichtdragers zijn en wijzen op het Licht dat in deze wereld schijnt. Dus geef niet op! Want je mag zelf steeds weer putten uit Gods onuitputtelijke bron van liefde, vergeving en genade.

Ineke Baron is geestelijk verzorger bij stichting Physis in Assen en werkt daarnaast als gevangenenpastor bij stichting Neemias. Ze komt in verschillende gevangenissen om mensen te bezoeken, gespreksgroepen te leiden en herstelcursussen te geven. Ze is twee en een half jaar als geestelijk verzorger werkzaam geweest in de jeugdgevangenis in Veenhuizen en ging daarnaast regelmatig voor in gevangeniskerkdiensten.

.....
We moeten realistisch zijn, we leven in een gebroken wereld

Ex-gedetineerden gasturij opvangen

Ex-gedetineerden die een nieuw begin willen maken, zijn welkom bij Kerken met Stip. Ze kunnen er terecht voor persoonlijk contact, activiteiten zoals maaltijdprojecten en voor hulp bij problemen. 'Een huis voor de ziel geeft me grond onder de voeten om het vol te houden in de samenleving,' aldus een ex-gedetineerde. Kerken met Stip is een vereniging van rooms-katholieke en protestantse kerken, die in 2004 werd opgericht.

Nogal wat gedetineerden ontdekken tijdens hun gevangenschap (opnieuw) de waarde van geloven én de waarde van een geloofsgemeenschap. Jammer genoeg vinden ze na hun vrijlating zelden aansluiting bij een kerk. En dat terwijl deze mannen en vrouwen in hun detentie wekelijks de vieringen meemaakten. Voor de meeste gedetineerden is de drempel naar een onbekende kerk buiten de muren te hoog. Daarom zoekt Kerken met Stip christelijke geloofsgemeenschappen die ex-gedetineerden zowel godsdienstig als sociaal een dak boven hun hoofd kunnen geven. De kerk biedt een gemeenschap waarbinnen je als mens gerespecteerd wordt en kunt meedoen.

Landelijk netwerk

Niet alle gedetineerden komen voor een verwijzing in aanmerking. Een belangrijk criterium is of kandidaten gemotiveerd zijn en niet verslaafd zijn aan drugs of alcohol met een groot risico op terugval. Ook een geloofsgemeenschap moet aan bepaalde minimumvoorwaarden voldoen wil zij een stip verdienen. In ieder geval moet er genoeg actief kader beschikbaar zijn om de gastvrijheid gestalte te geven. De vereniging kijkt samen met de geloofsgemeenschap wat de mogelijkheden ter plaatse zijn en waar mogelijke valkuilen liggen. Gestreefd wordt naar een landelijk netwerk van Kerken met Stip; er zijn nu 61 kerken actief.

Veel Kerken met Stip hebben vrijwilligers die *in* de gevangenis werken. Ze helpen met koffie schenken bij kerkdiensten en in gespreks-groepen. Soms verzamelen kerken tweedehands kleding voor mensen die niets anders hebben dan alleen wat zij aanhebben.

Deelnemende kerken ontvangen een plaquette met het logo van Kerken met Stip. Dit logo is geïnspireerd op tekens die zwervers in de Verenigde Staten aanbrachten op huizen en boerderijen waar ze gastvrij ontvangen waren. Zo lieten ze elkaar weten waar het goed toeven was. Het 'open dak' in het logo wil gastvrijheid uitbeelden en het kruis staat voor de geloofsgemeenschap.

Voor meer informatie zie kerkenmetstip.nl

Culturele tijdreis

'Vrouw, wat wilt u van Me?' zei Jezus (Joh. 2:4)

Jezus' eerste wonder in Kana begint met wat klinkt als een respectloze opmerking tegen zijn moeder: 'Vrouw, wat wilt u van Me?' Als je deze tekst leest of uit deze tekst preekt, moet er eigenlijk direct een voetnoot bij dat wat Jezus tegen zijn moeder zei in die cultuur gewoon gepast en respectvol was. Want in het Nederlands klinkt dat echt niet zo netjes. Je moeder met 'vrouw' aanspreken klinkt denigrerend en 'wat wil je van me' klinkt als een geïrriteerd 'wat mot je'.

Een zin als deze doet ons erbij stilstaan dat de Bijbel uit andere tijden en uit andere culturen komt. Ik gebruik bewust het meervoud, want de Bijbel gaat over een lange tijdsspanne en ook over heel wat verschillende culturen; van de semi-nomadische levensstijl van Abraham, via de bronstijd-nederzettingen in de tijd van de koningen, tot invloeden van het Romeinse Rijk. De mensen spraken andere talen en hadden andere wereldbeelden dan wij nu.

Wanneer wij de Bijbel lezen doen we dat vanuit onze eigen cultuur en ons eigen wereldbeeld. We stappen er automatisch in met een gekleurde bril, dat is onvermijdelijk. Maar omdat onze cultuur ver weg ligt van de culturen uit het Midden-Oosten, kan het zijn dat we belangrijke elementen missen. Het gebrek aan wijn was toen niet alleen een logistiek probleem. Voor de bruidegom was alleen al de schande en de schaamte die dit zou geven desastreus. Het was ook een teken dat hij niet in staat was om voor zijn vrouw te zorgen. Dit was echt een ramp voor het bruidspaar.

Inkijkje in een andere cultuur

De Bijbel lezen is dus een tocht door de tijd, een inkijkje in een andere cultuur. Hierbij gaat het er niet zozeer om hoe goed we culturele wetenswaardigheden kunnen opzoeken over de tekst. Het is vooral belangrijk om ons bewust te zijn van het verschil in culturele achtergrond waardoor sommige dingen voor ons misschien niet logisch zijn, maar voor die tijd zeker wel. Het kan ook heel verrijkend zijn om de Bijbel te lezen met mensen met andere culturele achtergronden. Je kunt ook jezelf bevragen. Hoe zou ik deze tekst lezen als ethnische minderheid die onderdrukt en uitgebuit wordt? Hoe zou ik het verhaal lezen als niet het individu maar de groep het belangrijkste is? De Bijbel lezen is dus een culturele tijdreis maken. Ga je mee?

Janita Geertsema werkt sinds 2009 als zending in Bolivia en geeft les aan het Theologisch Seminar in Sucre.

Janita Geertsema

Geregistreerd partnerschap kerkelijk bevestigen?

Afgelopen zomer werd op de synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK) gesproken over de vraag of een geregistreerd partnerschap als een huwelijk is te beschouwen. Men kwam er nog niet uit, in het voorjaar van 2022 volgt een beslissing. Vragen rond het geregistreerd partnerschap doen zich ook voor in gemeenten behorend tot de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt (GKv) en de Nederlands Gereformeerde Kerken (NGK). Ik probeer hier wat mogelijke antwoorden aan te reiken.

Wie de verschillende kerkelijke bevestigingsformulieren voor een huwelijk doorleest, komt een aantal kernelementen tegen, die steevast vermeld worden als het gaat om een huwelijk. De huwelijksluiting wordt gezien als een officiële trouwbelofte, die de partners publiekelijk aan elkaar geven. Door het publieke karakter van de gebeurtenis wordt de band rechtsgeldig. De beloften in de bevestigingsformulieren gaan meestal verder dan de belofte die klinkt bij de ambtenaar van de burgerlijke stand. Daar immers volstaat het jawoord op de vraag: 'Verklaart u ...xx... aan te nemen tot uw wettige echtgenote/echtgenoot en belooft u getrouw alle plichten te zullen

vervullen die door de Wet aan de huwelijkse staat worden verbonden?' Bij kerkelijke huwelijksbevestigingen klinkt veelal de belofte van de partners dat zij elkaar 'nooit zullen verlaten, in goede noch kwade dagen (...), totdat de dood ons zal scheiden.' En ook is er aandacht voor wat de Bijbel zegt over het huwelijk, waarbij onder meer verwezen wordt naar de relatie tussen Christus en zijn gemeente.

.....
Door het publieke karakter van het jawoord wordt de band rechtsgeldig

Gelijkwaardig alternatief

Sinds 1998 is het mogelijk om in plaats van een huwelijk een geregistreerd partnerschap aan te gaan. Het geregistreerd partnerschap is bedoeld als een gelijkwaardig alternatief voor het huwelijk. De meeste rechtsgevolgen die het Burgerlijk Wetboek aan het huwelijk verbindt, zijn ook op het geregistreerd partnerschap van toepassing verklaard. Anders dan bij de huwelijksvoltrekking hoeven de partners voorafgaand aan de registratie geen jawoord uit te spreken. Zij geven dat jawoord echter wel degelijk, namelijk door ondertekening van een akte bij de ambtenaar van de burgerlijke stand en in het bijzijn van getuigen. Een ander relevant verschil is dat bij een

Leendert Verheij

eventuele scheiding geen tussenkomst van de rechter vereist is. De wet maakt het trouwens mogelijk om een geregistreerd partnerschap om te zetten in een huwelijk; het omgekeerde kan niet.

Wezenlijke elementen

Ik laat hier onbesproken de verschillende motieven die mensen kunnen hebben om voor een geregistreerd partnerschap te kiezen. Van belang is dat de wettelijke eisen aan een geregistreerd partnerschap recht doen aan de kernelementen, die ik hierboven ontleende aan de kerkelijke huwelijksbevestigingsformulieren. Er is sprake van een officiële trouwbelofte, die de partners publiekelijk (bij de ambtenaar van de burgerlijke stand en in het bijzijn van getuigen!) aan elkaar geven. Zij zijn daarbij, anders dan bij het huwelijk, niet aan een bepaalde bij de wet voorgeschreven formule gebonden. De verklaring is vormvrij. De partners mogen volstaan met ondertekening van de akte, ten teken dat zij zich als geregistreerde partners aan elkaar verbinden. Maar zij mogen (in veel gemeenten) ook een persoonlijke trouwbelofte uitspreken, die ruimer is dan de wettelijk voorgeschreven huwelijksbelofte. Door het publieke karakter van de gebeurtenis wordt de band rechtsgeldig.

Deze basis, die in hoge mate vergelijkbaar is met die voor het burgerlijk huwelijk, biedt de kerk alle ruimte om daarin de wezenlijke elementen van het huwelijk in Bijbelse zin te (h)erkennen.

Geregistreeerde partners verbinden zich aan elkaar door ondertekening van de akte bij de ambtenaar van de burgerlijke stand

.....
Er is sprake van een officiële trouwbelofte in het bijzijn van getuigen

Zeker als de geregistreerde partners oprecht bereid zijn het bevestigende antwoord op de vragen, zoals die in de gangbare huwelijksbevestigingsformulieren voorkomen, voor hun rekening te nemen. Zo bezien lijken er goede argumenten te bestaan om van gemeenteleden niet te eisen dat zij een burgerlijk huwelijk aangaan, willen zij een kerkelijke bevestiging van hun relatie kunnen verkrijgen.

Strikt genomen is die hernieuwde belofte in de kerk helemaal niet nodig

Verschil tussen bevestigen en (in)zegenen

De termen ‘bevestigen’ en ‘inzegenen’ worden nog weleens door elkaar gebruikt, maar er lijkt ook wel sprake van een zeker onderscheid. In formulieren voor huwelijksbevestiging vallen twee dingen op. In de eerste plaats beloven de huwelijkspartners elkaar opnieuw trouw, terwijl ze dat voor de ambtenaar van de burgerlijke stand ook al gedaan hadden.

Strikt genomen is die hernieuwde belofte helemaal niet nodig: ‘Uw ja tegenover de overheid zij ook ja in de kerk.’ Aan de andere kant signaleerde ik al dat de belofte in de kerk vaak ruimer is en verder gaat dan die bij de overheid. Het tweede wat opvalt, is dat de formulieren vaak woorden van ‘bevestiging en zegen’ bevatten. Als voorbeeld een citaat uit het CGK-formulier 2017:

Bevestiging en zegen

(waarbij het bruidspaar knielt)

God de Here heeft u samengevoegd;

Hij heeft u door zijn genade

tot deze heilige staat van het huwelijk geroepen.

De Vader der barmhartigheid verbindt u

met zuivere liefde en trouw,

vervulde u met zijn genade

en geve u zijn zegen.

Zo heeft God u dan samengevoegd als man en vrouw

en wat God samengevoegd heeft,

scheide de mens niet.

Amen

Die bevestiging is op zichzelf geen Bijbels vereiste. Het huwelijk of geregistreerd partnerschap is er; het kwam tot stand bij de overheid. Daar zou de kerk ook ruimhartig Gods zegen over mogen uitspreken, of – in voorkomend geval, als bijzondere omstandigheden daarom vragen – om Gods zegen kunnen bidden. Voor de volledigheid: de regel uit het Burgerlijk Wetboek dat ‘geen godsdienstige plechtigheden zullen mogen plaatshebben’ voordat een huwelijk is voltrokken, geldt niet voor geregistreerd partnerschap.

Ongehuwd samenwonen

Huwelijk en geregistreerd partnerschap staan voor de wetgever als gelijkwaardig naast elkaar. Dit geldt niet voor ongehuwd (en ongeregistreerd) samenwonen. Ook niet als de partners een samenlevingscontract hebben gesloten. Het huwelijk en het geregistreerd

© Ryan Franco

Levensverbintenissen als een verbond van liefde en trouw

partnerschap worden beschouwd als een instituut. Aan het aangaan van een van die beide vormen zijn tal van gevolgen verbonden die betrokkenen, anders dan bij een samenlevingscontract, niet in de hand hebben. Bij samenwonen, ook al is er een samenlevingscontract, past daarom geen bevestigingsdienst. Of om het in de termen van het Wetboek te zeggen: ‘geen godsdienstige plechtigheden zullen mogen plaatshebben.’

Andere relaties van liefde en trouw

In de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland wordt eerst de inzegening van een huwelijk van man en vrouw als verbond van liefde en trouw geregeld. Daarnaast wordt het aan de plaatselijke kerkenraad overgelaten om te besluiten dat ook ‘andere levensverbintenissen van twee personen als een verbond van liefde en trouw voor Gods aangezicht kunnen worden gezegend.’ CGK, GKv en NGK kennen niet een soortgelijke bepaling in hun kerkorde. Wel is het zo dat ook daar in plaatselijke kerken in toenemende mate wordt nagedacht over de vraag of een relatie van personen van gelijk geslacht ingezegend kan worden. Als in een plaatselijke kerk die vraag bevestigend wordt beantwoord, gelden dezelfde regels als voor een huwelijk of geregistreerd partnerschap tussen een man en een vrouw. En steeds blijft gelden dat het de kerk ook vrijstaat om in voorkomend geval in overleg met betrokkenen te kiezen voor een vorm waarin geen formulier wordt gehanteerd en geen vragen worden beantwoord, maar waarin wel om Gods zegen wordt gebeden.

Bij samenwonen past geen bevestigingsdienst

Leendert Verheij is oud-president van het Gerechtshof Den Haag en voorzitter van de Commissie Kerkrecht en Beroepszaken van de NGK.

© Diego PH

Verlangen

Ik wou dat je me zeggen zou:

Alles komt goed
Houd vol, houd moed
Dit wordt een waar
Gelukkig jaar
Zonder misschien
Je zult het zien

Dus nu ik vecht en jij niets zegt

Zeg ik het zelf
Hoor ik het wel:
Al ben ik bang
God weet allang
Wat nodig is
In duisternis

Ik wou dat je me zeggen zou:

Je bent in tijd
En eeuwigheid
Met heel je lot
Bekend bij God
Hij ziet je staan
Geen twijfel aan

En ik zeg jou:

Houd moed, vertrouw
Zie wat God doet
Het komt wel goed
In elk gevaar
Hoe groot of zwaar
Hoor Hij 't gebed
En komt. En redt!

Anne Lies Mossel-de Kievit

Voor meer gedichten: facebook.com/dichterbijdedag/